

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
DEVELOPING CULTURAL TOURISM IN MUEANG NAN DISTRICT, NAN PROVINCE

พระฐิติวัฒน์ เพชรถิรสวัสดิ์¹, พระราชสุทธีวัชรสุธี²
วสันต์ ลิ้มรัตนภักทรกุล³

Phra Thitiwat Phetthirasawat¹, Phrarajsuttivacharasutee²,
Wason Limrattanaphattarakun³

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย¹⁻³
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand¹⁻³

Corresponding Author E-mail: thitiwat10.lovely@gmail.com

Received: 28 August 2026; Revised: 15 September 2026; Accepted: 23 September 2026

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

พระจิตวิวัฒน์ เพชรธิรสวัสดิ, พระราชสุทธีวัชรสุธี,
วสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน 2) เพื่อศึกษาการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน และ 3) เพื่อศึกษาการส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ 10 คน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน มีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัดวาอาราม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นที่เมืองเก่าซึ่งเป็นศูนย์กลางมรดกทางวัฒนธรรม ผลจากการวิเคราะห์ SWOT เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ได้แก่ การเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันทางศาสนา เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว 2) พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม 3) แนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ดิจิทัล เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือ พัฒนาศักยภาพบุคลากร และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; การมีส่วนร่วม; วัฒนธรรมสร้างสรรค์; อำเภอเมืองน่าน

DEVELOPING CULTURAL TOURISM IN MUEANG NAN DISTRICT, NAN PROVINCE

Phra Thitiwat Phetthirasawat, Phrarajsuttivacharasutee,

Wason Limrattanaphattarakun

Abstract

This study aimed to: 1) examine cultural tourism management in Mueang Nan District, Nan Province; 2) investigate the development of cultural tourism activities in Mueang Nan District, Nan Province; and 3) explore approaches to promoting and advancing cultural tourism in Mueang Nan District, Nan Province. The study employed a qualitative research design. Data were collected through structured in-depth interviews with 25 key informants and a focus group discussion involving 10 participants. The data were analyzed using content analysis.

The research findings revealed that:

1) Mueang Nan District, Nan Province, possesses considerable potential for cultural tourism development due to its distinctive cultural capital, including its history, arts, architecture, temples, traditions, ways of life, and local wisdom. The Nan Old Town area, in particular, serves as a significant center of cultural heritage. The SWOT analysis of cultural tourism management in Mueang Nan District indicated the importance of integrating collaboration among government agencies, the private sector, local communities, and religious institutions in order to achieve a balance between cultural heritage conservation and tourism-driven economic development.

2) The development of cultural tourism activities should focus on promoting local identity through historical learning, religious tourism, local arts and crafts, community-based tourism, and creative tourism. Such activities should provide opportunities for tourists to actively participate in cultural experiences, thereby enhancing their understanding and appreciation of local cultural values.

3) Approaches to advancing cultural tourism should include the development of digital promotional media, the strengthening of collaborative networks, the enhancement of personnel capacity, and the application of technology to tourism destination management. These efforts should be grounded in community participation, cultural value conservation, and the principles of sustainable development.

Keywords: Development; Cultural Tourism; Participation; Creative Culture; Mueang Nan District

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาพื้นที่ในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การสร้างรายได้และการจ้างงาน ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต ตลอดจนด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่มีฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบ สำคัญ ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงการเยี่ยมชมโบราณสถานหรือแหล่งประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณี ศิลปะ หัตถกรรม อาหาร ภาษา ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชน อันสามารถนำมา พัฒนาเป็นประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและสร้างความหมายให้แก่ผู้มาเยือนได้ (World Tourism Organization [UNWTO], 2018; Richards, 2018) ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรมมี ลักษณะเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมสามารถเป็นทรัพยากรสำคัญในการสร้างความโดดเด่น ให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ขณะที่การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างเหมาะสมสามารถสร้างรายได้ สนับสนุนการ อนุรักษ์ และเพิ่มคุณค่าให้แก่ทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้ (UNWTO, 2018)

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบันจึงมีพัฒนาการจากการมุ่งเน้นการเยี่ยมชมสถานที่ สำคัญทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ไปสู่การสร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงนักท่องเที่ยวกับผู้คน สถานที่ วิถีชีวิต และความหมายของวัฒนธรรมในพื้นที่มากขึ้น Richards (2018) ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมร่วมสมัยมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภควัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์ เทคโนโลยี และความต้องการประสบการณ์ที่มีความแตกต่างและมีความหมาย ขณะที่ UNWTO (2018) พบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต รูปแบบวัฒนธรรมใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยี ล้วนมีอิทธิพลต่อรูปแบบ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึง จำเป็นต้องให้ความสำคัญทั้งกับการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม การสร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว การมี ส่วนร่วมของชุมชน และการบริหารจัดการที่สามารถเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เข้าด้วยกัน

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บริบท การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งในด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทาง ความ ต้องการด้านความปลอดภัย และความคาดหวังต่อคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยว ภายหลังวิกฤติ ดังกล่าว แนวทางการฟื้นฟูการท่องเที่ยวจึงให้ความสำคัญมากขึ้นกับความยืดหยุ่น ความยั่งยืน การกระจาย ประโยชน์สู่ชุมชน และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติควบคู่กัน UNESCO เสนอว่าการฟื้นฟู ภาครการท่องเที่ยวภายหลังการแพร่ระบาดควรเชื่อมโยงการลงทุนด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเข้ากับการ พัฒนาที่ยั่งยืน และตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยขาดการวางแผน เช่น แรงกดดันต่อชุมชน การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เมือง ปัญหาการจัดการขยะ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (UNESCO, 2021) ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในยุคหลังโควิด-19 ไม่ควร พิจารณาเฉพาะจำนวนและรายได้จากนักท่องเที่ยว แต่ควรพิจารณาคุณภาพของการจัดการ ความสามารถในการ รองรับการเปลี่ยนแปลง และความสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตและทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ด้วย

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาการท่องเที่ยวถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566–2570 มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม พัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ สร้างโอกาสและความเป็นธรรม เปลี่ยนผ่านการผลิตและการบริโภคไปสู่ความยั่งยืน และเพิ่มความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ขณะเดียวกัน แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2566–2570 ได้ให้ความสำคัญกับการยกระดับการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถสร้างการเติบโตที่ทั่วถึง ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบการท่องเที่ยว (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566)

ในบริบทดังกล่าว จังหวัดน่านเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีความหลากหลายทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานหัตถกรรม และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการสร้างคุณค่าและความแตกต่างให้แก่การท่องเที่ยวของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองน่านซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญด้านการบริหาร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของจังหวัด และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำนวนมากกระจายอยู่ทั้งในเขตเมืองและพื้นที่ชุมชนโดยรอบ

ทิศทางดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดน่าน พ.ศ. 2566–2570 ซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์และมูลค่าสูง ควบคู่กับการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (จังหวัดน่าน, 2565) นอกจากนี้ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านยังได้กำหนดประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ รวมถึงการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไว้เป็นส่วนหนึ่งของทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนว่าการท่องเที่ยว วัฒนธรรม และการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงกันในระดับพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน, 2565)

ขณะเดียวกันนั้นมีการศึกษาในพื้นที่อำเภอเมืองน่านเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถพัฒนาได้ในรูปแบบเส้นทางด้านหัตถศิลป์ ผ้าทอ และศาสนา และองค์ประกอบสำคัญของรูปแบบเส้นทางประกอบด้วย การเข้าถึง กิจกรรม สิ่งดึงดูดใจ ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเสนอให้การพัฒนาเส้นทางคำนึงถึงการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นควบคู่กับการสื่อสารการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ (พลกฤต รักจุล, 2569) ผลการศึกษาดังกล่าวมีคุณูปการสำคัญต่อความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของเส้นทางและความต้องการของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมิติของการจัดการพื้นที่โดยรวม ยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระหว่างการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนากิจกรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมให้เป็นกลไกเดียวกัน

ผู้วิจัย เห็นถึงช่องว่างด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบูรณาการในระดับพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ การสื่อความหมาย และ

เป้าหมายด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ช่องว่างดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพัฒนาอำเภอเมืองน่าน เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างมิติทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มากกว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมเป็นรายส่วน (UNESCO, 2017, 2021, 2022) จากเหตุผลดังกล่าว จึงมุ่งศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบบูรณาการในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ สังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือ และการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอแนวทางหรือรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ผลการศึกษาคาดว่าจะได้องค์ความรู้ที่สามารถสนับสนุนการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเมืองน่านให้เป็นระบบ มีส่วนร่วม สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และสามารถสร้างสมดุลระหว่างการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์อัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรม และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
3. เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาการจัดการ การพัฒนากิจกรรม และแนวทางการส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเอกสารควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งบริบท แนวคิด ประสบการณ์ และมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษา 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study)

1) การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมถึงเอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความวิจัย รายงานของหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับบริบททาง

ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เพื่อนำมาใช้กำหนดกรอบแนวคิดและประเด็นในการศึกษาวิจัย

2) การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการการท่องเที่ยว ศักยภาพและปัญหา การพัฒนากิจกรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 คน ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากบุคคลที่มีบทบาทหน้าที่ ประสบการณ์ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ผู้แทนเทศบาลเมืองน่าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชน ผู้แทนหน่วยงานด้านวัฒนธรรม ผู้แทนหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ผู้แทนหน่วยงานด้านประชาสัมพันธ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่

เกณฑ์ในการคัดเลือก ได้แก่ 1) เป็นผู้มีบทบาทหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการ การพัฒนา หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ 2) มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของอำเภอเมืองน่าน และ 3) สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 คน ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้นำและผู้แทนของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคศาสนา ภาคชุมชน ภาคการท่องเที่ยว ภาควัฒนธรรม และภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์ บทบาทในการดำเนินงาน และความสามารถในการให้ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 2 ประเภท ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Form) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 คน โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างอิสระภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion Guideline) สำหรับผู้เข้าร่วมจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้นำและผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับสภาพและศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนา กิจกรรม ปัญหาและอุปสรรค การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วน และแนวทางการส่งเสริมและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ งานวิจัย รายงานของหน่วยงาน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และการท่องเที่ยวของอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

2) ลงพื้นที่ศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน วัด ศาสนสถาน และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เพื่อทำความเข้าใจสภาพพื้นที่ ทิศทางวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยว และบทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

3) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน ตามแนวคำถามที่กำหนด โดยเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์อย่างอิสระ พร้อมทั้งจดบันทึกและบันทึกเสียงเมื่อได้รับความยินยอม

4) ดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้นำและผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ จำนวน 10 คน โดยนำประเด็นสำคัญและข้อค้นพบเบื้องต้นจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาใช้เป็นประเด็นในการสนทนา เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล และร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5) ตรวจสอบความครบถ้วนและความสอดคล้องของข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การศึกษาพื้นที่ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ก่อนนำข้อมูลทั้งหมดไปจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการตีความ โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การจัดระเบียบข้อมูล การจำแนกข้อมูลตามประเด็น การเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ การตีความความหมาย และการสังเคราะห์ข้อค้นพบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่

1) การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยวิเคราะห์บริบท ทิศทางวัฒนธรรม ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค บทบาทของหน่วยงานและชุมชน ตลอดจนรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่

2) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยวิเคราะห์ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยว การนำอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในการพัฒนากิจกรรม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนและนักท่องเที่ยว

3) การส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน โดยวิเคราะห์ปัจจัยและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพัฒนาบุคลากร

การใช้เทคโนโลยี การมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากนั้นผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบและแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน สามารถสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ 3 ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

ผลการวิจัยพบว่า อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านมีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากทุนทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม วัดวาอาราม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงได้รับการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพื้นที่เมืองเก่าซึ่งเป็นศูนย์กลางมรดกทางวัฒนธรรมและได้รับการผลักดันสู่การเป็นเมืองมรดกโลก การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ (1) ระยะเริ่มต้นที่การท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ช่วงก่อน พ.ศ. 2520 เป็นการท่องเที่ยวเพื่อราชการหรือศึกษาศิลปวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากข้อจำกัดด้านเส้นทางคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐาน (2) ระยะการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งอนุรักษ์เมืองเก่าและมรดกทางวัฒนธรรม ในช่วงประมาณ พ.ศ. 2530 - 2550 จังหวัดน่านเริ่มได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงอนุรักษ์ โดยหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินนโยบายอนุรักษ์เมืองเก่าวัดโบราณ และชุมชนดั้งเดิม ในปี พ.ศ. 2548 มีมติคณะรัฐมนตรี เห็นชอบประกาศพื้นที่อนุรักษ์และพัฒนาบริเวณเมืองเก่า น่าน ทั้งพื้นที่ใจเมืองน่านและเวียงภูเพียงแช่แห้ง และ (3) ระยะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืนที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์บนฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ในช่วงหลัง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา แนวโน้มการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านได้เปลี่ยนจากการท่องเที่ยวเพื่อชมสถานที่ มาเป็นการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) และในปี พ.ศ. 2566 ได้มีนโยบายในการผลักดันให้จังหวัดน่านเป็นเมืองมรดกโลก

สำหรับระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่านประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากร การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการพัฒนาการท่องเที่ยว 2) ด้านองค์กรชุมชน การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันศาสนาผ่านกลไกบวร (บ้าน, วัด และโรงเรียน) 3) ด้านการจัดการ การกำหนดนโยบาย แผนงาน และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และ 4) ด้านการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งเป็นไปตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงว่า “วัดในอำเภอเมืองน่าน

ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยว แต่เป็นพื้นที่ความทรงจำและศรัทธาของชุมชน การจัดการท่องเที่ยวจึงต้องรักษาความสงบและความหมายของพื้นที่ไว้” (สนทนากลุ่ม แกนนำพระสงฆ์)

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SWOT Analysis) พบว่า อำเภอเมืองน่านจังหวัดน่านมีจุดแข็งจากทุนทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน ขณะที่ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ระบบคมนาคม การประชาสัมพันธ์ในระดับนานาชาติ การบูรณาการการบริหารจัดการ และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SWOT Analysis)

SWOT	ประเด็นสำคัญ
Strengths	เมืองเก่า วัดสำคัญ ศิลปกรรมล้านนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนเข้มแข็ง
Weaknesses	ระบบคมนาคมจำกัด การสื่อสารต่างประเทศไม่พอ การจัดการยังไม่บูรณาการ บุคลากรท่องเที่ยวยังต้องพัฒนา
Opportunities	UNESCO/เมืองมรดกโลก กระแส creative tourism นักท่องเที่ยวคุณภาพ digital storytelling
Threats	การค้าเกินสมดุล ความแออัดบางพื้นที่ การสูญเสียอัตลักษณ์ ผลกระทบต่อวิถีชุมชน

เป็นไปตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง การท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน “นักท่องเที่ยวยุคใหม่ไม่ได้ต้องการแค่ถ่ายรูป แต่ต้องการเข้าใจเรื่องราวของเมืองเก่า วิถีชีวิต และภูมิปัญญาของคนท้องถิ่น” (สนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชน)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน

ผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่านสามารถพัฒนาได้ 5 รูปแบบ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กิจกรรมการท่องเที่ยว คุณค่าทางวัฒนธรรมและแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

ประเภทกิจกรรม	ตัวอย่าง	คุณค่าทางวัฒนธรรม	แนวทางพัฒนา
ศาสนาและประวัติศาสตร์	วัดภูมินทร์ วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดพระธาตุเขาน้อย	ศรัทธา ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมล้านนา	สื่อความหมาย/ เส้นทางเรียนรู้
วิถีชีวิตและภูมิปัญญา	โฮมสเตย์ อาหารพื้นบ้าน หัตถกรรม	การเรียนรู้ชีวิตชุมชน	กิจกรรมมีส่วนร่วม
ศิลปหัตถกรรม	ผ้าทอไทลื้อ เครื่องเงิน เครื่องจักสาน	ภูมิปัญญา/อัตลักษณ์	workshop / creative tourism
อาหารพื้นถิ่น	ไก่ทอดมะแขว่น ห่อหนึ่งไก่ ขนมปาด	รสชาติและวัฒนธรรม ล้านนา	gastronomy route
ประเพณีและเทศกาล	แข่งเรือ สรงน้ำพระธาตุ ปอยหลวง	ศาสนา ชุมชน ธรรมชาติ	ปฏิทินกิจกรรม วัฒนธรรม

นอกจากนี้ การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวควรใช้แนวคิด Creative Storytelling ในการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตเข้ากับประสบการณ์การท่องเที่ยว ควบคู่กับการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการทั้งออนไลน์และออฟไลน์ การจัดทำฐานข้อมูลเรื่องเล่าทางวัฒนธรรม และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการสื่อสาร เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและยกระดับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งแบบ One Day Trip ในเขตเมืองเก่า น่าน และ Two Day Trip เชื่อมโยงเมืองน่าน-ปัว-บ่อเกลือ-สะปัน เพื่อกระจายตัวนักท่องเที่ยวและรายได้สู่ชุมชนโดยรอบ เป็นไปตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว “การประชาสัมพันธ์ของอำเภอเมืองน่านยังต้องพัฒนาเรื่องภาษาต่างประเทศและ digital storytelling เพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมได้ดีขึ้น” (สนทนากลุ่ม เจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยว)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน

ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่านควรดำเนินการบนองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่

- 1) ทรัพยากรและธรรมชาติ (Resources and Nature) การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทุนทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมอย่างสมดุล
- 2) การเรียนรู้ (Learning) การพัฒนาการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การสร้างศูนย์เรียนรู้ การพัฒนาเยาวชนมัคคุเทศก์ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านปราชญ์ชุมชน
- 3) การจัดการองค์กร (Organizational Management) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในการกำหนดนโยบาย พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 4) องค์กรชุมชน (Community Organization) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาภูมิอาชีวะและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรใช้กลไกสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) การตลาดและการสร้างภาพลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Tourism Branding) (2) การประยุกต์ใช้แนวคิดจังหวัดอัจฉริยะ (Smart Province) เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและยกระดับประสบการณ์นักท่องเที่ยว (3) การพัฒนาเครือข่ายและเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างชุมชน เพื่อกระจายรายได้และลดความแออัดของพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก และ (4) การผลักดันจังหวัดน่านสู่การเป็นเมืองมรดกโลกบนฐานการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ RLOC Model (Resources and Nature–Learning–Organizational Management–Community Organization) ซึ่งอธิบายว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องบูรณาการการใช้ทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนควบคู่กัน จึงจะสามารถยกระดับคุณค่าทางวัฒนธรรม สร้างรายได้ กระจายผลประโยชน์ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน พบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงศักยภาพ การพัฒนากิจกรรม และแนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของพื้นที่ ผู้วิจัยจึงนำผลการศึกษามาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่านตั้งอยู่บนความสมดุลของ 3 มิติ ได้แก่ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Nowacki, Marek, 2021) การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สอดคล้องกับงานของ พงศ์พันธ์ อนันต์วรณีย์ (2564) ที่พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเกิดความยั่งยืนได้เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ อันนำไปสู่การสร้างทั้งคุณค่าทางสังคมและมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กันในมิติของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านสามารถใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการสร้างคุณค่าและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว โดยการพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ Howkins (2013) และ Richards (2021) ที่อธิบายว่าการสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัฒนธรรมเกิดจากการผสมผสานความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน มากกว่าการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพียงเพื่อการบริโภคเชิงการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับนัสชะ ส่างช้าง (2567) ซึ่งเสนอว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการยกระดับเมืองท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน โดยใช้วัฒนธรรมเป็นทุนในการสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าเพิ่มของพื้นที่ สำหรับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดน่านให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ทั้งในรูปแบบการเรียนรู้ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ Richards, Greg & Raymond, Crispin. (2000) ที่อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ร่วมกับชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม มากกว่าการเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ มณีรัตน์ สุขเกษมและนุชนันท์ กาฬสมุทร (2561) ซึ่งพบว่ากรอบแบบกิจกรรมภายใต้แนวคิด "เรียนรู้-สัมผัส-ลงมือปฏิบัติ" (Learning-Seeing-Doing) ช่วย

เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์การท่องเที่ยว และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมควบคู่กับการสร้างรายได้แก่ชุมชน ในด้านการบริหารจัดการ ผลการวิจัยพบว่าความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านเกิดจากการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและชุมชน ซึ่งสะท้อนแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Governance) ที่ให้ทุกภาคส่วนร่วมกำหนดทิศทางและบริหารจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานของ Bramwell และ Lane (2011) ที่เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

อภิปรายผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน ทั้งนี้ผลการวิจัยชี้ว่า อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านมีแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) และการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมขององค์การยูเนสโก โดยการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาเมือง ควบคู่กับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ UNESCO Creative Cities Network (2024) ที่มุ่งส่งเสริมให้เมืองใช้วัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตของประชาชน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ SWOT สะท้อนให้เห็นข้อท้าทายสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน ได้แก่ การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความเสี่ยงของการใช้ประโยชน์ทางวัฒนธรรมในเชิงพาณิชย์เกินสมดุล และการขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ UNESCO (2022) และ OECD (2020) ที่ระบุว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเกิดความยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อสามารถรักษาสสมดุลระหว่างการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมกับการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน การบริหารจัดการนักท่องเที่ยวและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นต่อไป

ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ RLOC Model (Resources and Nature–Learning–Organizational Management–Community Organization) ซึ่งอธิบายว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องบูรณาการการใช้ทุนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเข้าด้วยกัน โดยองค์ประกอบทั้งสี่มีความสัมพันธ์เชิงเกื้อหนุนและเป็นกลไกสำคัญในการสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยทั้งด้านการจัดการ การพัฒนากิจกรรม และการส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ทำให้ได้องค์ความรู้ที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างทุนทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดน่าน

ที่มา: ออกแบบภาพด้วย ChatGPT (OpenAI), 2026

จากภาพอธิบายได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดน่านไม่เพียงเกิดจากการดำเนินงานของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นผลจากการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ โดยสามารถกำหนดองค์ประกอบการพัฒนา 6 ด้านเพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดน่าน ได้แก่ ทรัพยากร การตลาด ธุรกิจการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม สิ่งแวดล้อม และจิตสำนึกของการท่องเที่ยว ทั้งสามปัจจัยสำคัญและหกองค์ประกอบมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกัน โดยมีชุมชนเป็นฐาน ภาครัฐและภาคีเครือข่ายเป็นกลไกสนับสนุน และการอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นเป้าหมายสำคัญ ส่งผลให้จังหวัดน่านสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวที่สร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน อันนำไปสู่ความสมดุลและความยั่งยืนของการท่องเที่ยวในระยะยาว

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดในการวิจัยอยู่บ้าง เช่น 1) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จึงไม่สามารถสรุปแทนพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นได้โดยตรง 2) ข้อมูลมาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นหลัก ยังไม่มีข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวหรือประชาชนทั่วไป 3) การวิเคราะห์ SWOT และโมเดล RNLC/RLOC เป็นการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ จึงควรมีการทดสอบหรือประเมินผลในงานวิจัยต่อไป 4) มุมมองของนักท่องเที่ยวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ยังควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม และ 5) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ศาสนาและวัดต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ ความศักดิ์สิทธิ์ และประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน” สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการพัฒนากิจกรรม การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ จากผลการวิจัย ผู้วิจัยจึงเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมกับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน
- 2) ควรนำ RLOC Model ไปใช้เป็นกรอบในการวางแผนและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเน้นทรัพยากร การเรียนรู้ การบริหารจัดการ และความเข้มแข็งของชุมชน
- 3) ควรจัดตั้งกลไกความร่วมมือระดับพื้นที่เพื่อกำกับ ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ควรพัฒนากิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่สะท้อนอัตลักษณ์ของน่าน เช่น ศาสนา ศิลปหัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น และวิถีชีวิตชุมชน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น
- 2) ควรยกระดับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลและการเล่าเรื่องทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพ
- 3) ควรพัฒนาศักยภาพบุคลากรและชุมชนด้านการสื่อความหมายวัฒนธรรม ภาษาต่างประเทศ เทคโนโลยีดิจิทัล และการออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยว

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้ RLOC Model ในพื้นที่อื่น เพื่อทดสอบความเหมาะสมและเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ
- 2) ควรศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพฤติกรรมและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว
- 3) ควรศึกษาการใช้เทคโนโลยี เช่น Smart Tourism, Digital Storytelling, AR, VR และ AI เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการ การสื่อสาร และประสบการณ์การท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- จังหวัดน่าน. (2567). *แผนพัฒนาจังหวัดน่าน พ.ศ. 2566–2570 (ฉบับทบทวน)*. น่าน: จังหวัดน่าน.
- นัสชนะ ส่างช้าง. (2567). บทบาทของชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์*, 1(2), 45–55. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jssi/article/view/1215>
- พลกฤต รักจุล. (2569). การพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน: กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดน่าน. *วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 8(2), 205–224. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmspsru/article/view/295991>
- พงศ์พันธ์ อนันต์วรณิชย์. (2564). การพัฒนาตัวแบบกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมและเชิงสร้างสรรค์ 3 ชุมชน. *วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 10(2), 65–90. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/BJBM/article/view/249459>
- มณีรัตน์ สุขเกษม, และนุชนันทร กาฬสมุทร. (2561). The sustainable creative tourism management: World heritage site-cultural heritage alive: A case study of Historical Town of Sukhothai and Associated Historic Towns. *RMUTI Journal Humanities and Social Sciences*, 5(1), 160–178. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RMUTI_SS/article/view/189670
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. กรุงเทพมหานคร.
- Bramwell, B., & Lane, B. (2011). Critical research on the governance of tourism and sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4–5), 411–421. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.580586>
- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *The Canadian Geographer / Le Géographe canadien*, 24(1), 5–12. <https://doi.org/10.1111/j.1541-0064.1980.tb00970.x>
- Howkins, J. (2013). *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas* (2nd ed.). Penguin.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Culture Shock: COVID-19 and the Cultural and Creative Sectors*. OECD Publishing.
- Poonklat, V., Tharathuek, B., & Wongpaisanlux, S. (2023). Community-based tourism for the sustainable development. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 3(2), 793–812. <https://doi.org/10.14456/iarj.2023.106>

- Richards, G. (2021). *Rethinking Cultural Tourism*. Edward Elgar Publishing.
- Richards, G. W., & Raymond, C. (2000). *Creative tourism*. *ATLAS News*, 23, 16–20.
<https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/creative-tourism/>
- Nowacki, M. (2021). Heritage interpretation and sustainable development: A systematic literature review. *Sustainability*, 13(8), Article 4383.
<https://doi.org/10.3390/su13084383>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2022). *Culture: 2030 Indicators*. Paris: UNESCO.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2024). *UNESCO Creative Cities Network*. Paris: UNESCO.
- United Nations World Tourism Organization. (2004). *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook*. Madrid: UNWTO.
- United Nations World Tourism Organization. (2018). *Tourism and Culture Synergies*. Madrid: World Tourism Organization.
- United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.